

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

MARCO DARMON

της 19ης Μαΐου 1987 *

*Κύριε πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,*

1. Εφοδιασμένη με θεώρηση που η ισχύς της έληγε στις 9 Ιουνίου 1984 η Meryem Demirel, τουρκικής ιθαγένειας, εισήλθε στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας στις 17 Μαρτίου 1983 με το σύζυγό της, της ίδιας ιθαγένειας, τον οποίο είχε παντρευτεί στις 24 Αυγούστου 1981. Ο σύζυγός της είχε εισέλθει στις 13 Σεπτεμβρίου 1979, στο πλαίσιο της ελεύσεως της οικογένειας, στο ομοσπονδιακό έδαφος, όπου και ασκεί κανονικά έμμισθη δραστηριότητα.

2. Παρά τους περιορισμούς που αναγράφονταν στη θεώρηση «δεν επιτρέπεται η έλευση της οικογένειας· ισχύει μόνο για επίσκεψη· δεν επιτρέπεται η άσκηση βιοποριστικής δραστηριότητας», το διαχρονικό περιορισμό της άδειας παραμονής, και παρά την υποχρέωση που ανέλαβε στις 8 Ιουνίου 1984 να εγκαταλείψει το ομοσπονδιακό έδαφος στις 11 του ίδιου μήνα, η Demirel δεν επέστρεψε στην Τουρκία, λόγω του ότι ήταν έγκυος και δεν είχε δυνατότητα στέγης ούτε οικονομικούς πόρους στη χώρα καταγωγής της. Κατ' αυτής εκδόθηκε τότε απόφαση απελάσεως στις 28 Μαΐου 1985 από το Δήμο Schwäbisch Gmünd με επαπειλή εκδιώξεώς της σε περίπτωση που δεν θα είχε εγκαταλείψει το ομοσπονδιακό έδαφος το αργότερο μέχρι τις 5 Ιουνίου. Στις 12 Ιουνίου 1985, λόγω του ότι ήταν και πάλι έγκυος, άσκησε ανακοπή κατ' αυτής της αποφάσεως, η οποία απορρίφθηκε από την αρμόδια αστυνομική αρχή στις 9 Ιου-

λιού 1985. Η Demirel, τότε, άσκησε ενώπιον του Verwaltungsgericht της Στουτγάρδης προσφυγή με την οποία επιδιώκεται ουσιαστικώς η ακύρωση της αποφάσεως περί απελάσεως και της απορριπτικής αποφάσεως επί της ενστάσεώς της.

3. Το παραπέμπον δικαστήριο σημειώνει ότι οι διοικητικές αποφάσεις που προσβάλλονται ενώπιόν του είναι σύμφωνες με την ήδη ισχύουσα εν προκειμένω εθνική νομοθεσία δυνάμει της οποίας οι γερμανικές διατάξεις σχετικά με την έλευση της οικογένειας δεν μπορούν να εφαρμοστούν μέχρι τις 12 Σεπτεμβρίου 1987 στην περίπτωση της Demirel. Στην παραπεμπτική Διάταξη γίνεται ανασκόπηση της εξέλιξης της εν λόγω κανονιστικής ρυθμίσεως. Οι εγκύκλιοι του Υπουργού Εσωτερικών της ομόσπονδης χώρας της Βάδης-Βυρτεμβέργης, της 25ης Ιουλίου 1966 και 31ης Ιανουαρίου 1975, επιτρέπουν την έλευση της οικογένειας, εφόσον ο αλλοδαπός εργαζόμενος διαμένει νομίμως επί τρία έτη στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και πιθανολογείται ότι θα ασκήσει για μακρότερο χρονικό διάστημα επαγγελματική δραστηριότητα στο έδαφος αυτού του κράτους. Πάντως, ο ίδιος υπουργός εξέδωσε, το 1982, κατόπιν δε το 1984, δύο νέες εγκυκλίους για την εφαρμογή του ομοσπονδιακού νόμου περί αλλοδαπών (Ausländergesetz), όπως είχε ήδη τροποποιηθεί, με τον οποίο η προϋπόθεση της αδιάλειπτης παραμονής στο ομοσπονδιακό έδαφος ανήλθε σε οκτώ έτη. Επίλθε, επομένως, αυστηρότερη ρύθμιση ως προς τις εν λόγω διατάξεις εν προκειμένω. Έτσι, η οικογένεια της Demirel δεν μπορεί, δυνάμει της εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως, να προβάλει αξίωση για την έλευση της οικογένειας παρά μόνο από τις 13 Σεπτεμβρίου 1987 πράγμα το οποίο

* Μετάφραση από τα γαλλικά.

λαμβάνει υπόψη η προσβαλλόμενη στην κύρια δίκη απόφαση περί απελάσεως, εφόσον τα αποτελέσματά της εκτείνονται μέχρι τις 12 Σεπτεμβρίου 1987.

4. Η υπόθεση αυτή δεν συνιστά μεμονωμένη περίπτωση. Το ίδιο δικαστήριο σας ερωτά για δεύτερη φορά. Πράγματι, αυτό ακριβώς το δικαστήριο σας υπέβαλε την παρόμοια υπόθεση 268/85, Bozdog κατά Δήμου Backnang, ως προς την οποία επήλθε παραίτηση στο πλαίσιο της κύριας δίκης. Στην υπόθεση εκείνη επρόκειτο για την αυστηρότερη ρύθμιση των προϋποθέσεων της διάρκειας γάμου για να μπορεί η σύζυγος τούρκου εργαζομένου που βρίσκεται κανονικά εγκατεστημένος στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας να προβάλει αξίωση διαμονής μαζί του. Τα ίδια ερωτήματα είχαν υποβληθεί σχετικά με, αφενός, την άμεση εφαρμογή των άρθρων 12 της συμφωνίας συνδέσεως μεταξύ της ΕΟΚ και της Τουρκίας και 36 του πρόσθετου πρωτοκόλλου, σε συνδυασμό με το άρθρο 7 της συμφωνίας¹, αφετέρου, με το περιεχόμενο της έννοιας της ελεύθερης κυκλοφορίας που χρησιμοποιείται στη συμφωνία σε σχέση με τα δικαιώματα του συζύγου και των τέκνων τούρκου εργαζομένου εγκατεστημένου σε κράτος μέλος της Κοινότητας.

5. Στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας εξετάστηκε ένα προκαταρκτικό ζήτημα σχετικά με τις συνέπειες που πρέπει να συναχθούν από

1 — Η αποκαλούμενη « Συμφωνία της Άγκυρας », της 12ης Σεπτεμβρίου 1963, που άρχισε να ισχύει την 1η Δεκεμβρίου 1964 (απόφαση 64/732/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 23ης Δεκεμβρίου 1963, ΕΕ ειδ. έκδ. 11/001, σ. 48) όπως συμπληρώθηκε με το πρόσθετο πρωτόκολλο της 23ης Νοεμβρίου 1970, που άρχισε να ισχύει την 1η Ιανουαρίου 1973 (ΕΕ ειδ. έκδ. 11/002, σ. 205).

τη μικτή φύση της συμφωνίας. Η ανάλυση την οποία έκανε ως προς το σημείο αυτό ο παράπεμπων δικαστής τον ώθησε τελικά στο συμπέρασμα ότι η ιδιομορφία αυτή, έναντι τόσο της νομολογίας σας όσο και των κανόνων της Συνθήκης, δεν επηρεάζει την κοινοτική φύση της εν λόγω συμφωνίας. Επομένως, δεν διατύπωσε ερώτημα ως προς αυτό το σημείο. Αντιθέτως, η γερμανική και η βρετανική κυβέρνηση, χωρίς να αμφισβητούν ότι μπορεί να ζητηθεί από το Δικαστήριο ερμηνεία κάθε διεθνούς συμφωνίας, στην οποία συμμετέχει η Κοινότητα, αμφισβήτησαν με τις γραπτές τους παρατηρήσεις αυτή την άποψη. Θεωρούν ότι δεν μπορείτε να ερμηνεύσετε διατάξεις που αφορούν έναν τομέα, όπως της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, ο οποίος εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατών μελών. Πράγματι, δεδομένου ότι, κατά τις εν λόγω κυβερνήσεις, πρόκειται για δεσμεύσεις διεθνούς δημοσίου δικαίου και όχι για « πράξεις των οργάνων της Κοινότητας » υπό την έννοια της αποφάσεως Haegeman², το άρθρο 177 δεν μπορεί να εφαρμοστεί. Η ερμηνεία αυτή δεν αντιστρατεύεται, κατά τη γερμανική κυβέρνηση, τους στόχους της συμφωνίας και δεν θίγει την ομαλή λειτουργία της, καθόσον η εκτέλεσή της εναπόκειται στο Συμβούλιο Συνδέσεως που δημιουργήθηκε με το άρθρο 6. Η ενιαία ερμηνεία της διασφαλίζεται, προσθέτει η βρετανική κυβέρνηση, χάρη στις διατάξεις του άρθρου της 25 που παρέχει σ' αυτό το συμβούλιο την εξουσία να ρυθμίζει, κατόπιν προσφυγής σ' αυτό ενός από τα συμβαλλόμενα μέρη, τις διαφορές σχετικά με την ερμηνεία της ή την εκτέλεσή της ή να προσφεύγει το ίδιο στο Δικαστήριο. Αντίθετα από αυτές τις δύο κυβερνήσεις, η Επιτροπή, καίτοι παραδέχεται ότι θα ήταν « παράλογο » να υποβάλλονται στον έλεγχο του Δικαστηρίου διατάξεις που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα αποκλειστικώς των κρατών μελών, υποστηρίζει ότι το εν προκειμένω ζήτημα εμπίπτει σαφώς στον τομέα στον οποίο η Κοινότητα διαθέτει, δυνάμει του άρθρου 238 της Συνθήκης, ίδια αρμοδιότητα για να συνάπτει διεθνείς συμφωνίες.

2 — Απόφαση της 30ής Απριλίου 1974 στην υπόθεση 181/73, Rec. 1974, σ. 449, σκέψεις 3 έως 6.

6. Κατά τη συζήτηση η επίδραση της απαντήσεως στο προκαταρκτικό αυτό ζήτημα θεωρήθηκε ως αμελητέα από τους εκπροσώπους των κρατών μελών που το είχαν θέσει. Δεδομένου ότι πρόκειται για πρόβλημα τόσο θεμελιώδες όπως και το πρόβλημα της ερμηνευτικής σας αρμοδιότητας, θεωρώ ότι δεν ήταν δυνατό να περιοριστώ να λάβω απλώς υπόψη αυτή την εξέλιξη και πιστεύω ότι πρέπει να της αφιερώσω το πρώτο μέρος της αναπτύξεως που ακολουθεί.

I — Επί της αρμοδιότητας ως προς την ερμηνεία της συμφωνίας

7. Το ζήτημα αρμοδιότητας που τίθεται εν προκειμένω ανακύπτει όχι από το γεγονός ότι οι εν λόγω διατάξεις περιέχονται σε συμφωνία που συνήφθη με τρίτο κράτος, αλλά από τη μικτή φύση της συμφωνίας που συνδέει με αυτό το κράτος όχι μόνο την Κοινότητα αλλά επίσης και τα κράτη μέλη, δεδομένου ότι τόσο η πρώτη όσο και τα τελευταία ενεργούν από κοινού κατά την άσκηση των αντίστοιχων αρμοδιοτήτων τους.

8. « Η συμφωνία συνδέσεως μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και της Τουρκίας » η Συμφωνία της Άγκυρας, συνήφθη « σύμφωνα με το άρθρο 238 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας ». Επομένως, το άρθρο 228, δεδομένου ότι αφορά όλες τις περιπτώσεις διεθνών συμφωνιών που συνάπτει η Κοινότητα, είναι εφαρμοστέο. Από διάφορες αποφάσεις σας, ορισμένες από τις οποίες αφορούν μικτές συμβάσεις, κατέστη δυνατό να συναχθούν ορισμένες αρχές που πρέπει να υπομνηστούν. Επειδή όμως το θέμα αυτό είναι τέτοιας φύσεως ώστε να προκαλέσει ενδεχομένως περαιτέρω αναπτύξεις, θα πρέπει να ερευνηθεί αν η απάντηση στο υπό κρίση ερώτημα μπορεί να συναχθεί βάσει των προηγουμένων σας αποφάσεων ή αν επιβάλλεται νέα νομολογιακή εξέλιξη.

9. Όταν επρόκειτο, σχετικά με τις εισαγωγές ελληνικών οίνων, να ερμηνεύσετε τη μικτού χαρακτήρα Συμφωνία των Αθηνών³, κρίνατε, με την απόφαση Haegeman κατά Βελγικού δημοσίου,

« ότι η Συμφωνία των Αθηνών συνήφθη από το Συμβούλιο, σύμφωνα με τα άρθρα 228 και 238 της Συνθήκης... »

ότι, επομένως, η συμφωνία αυτή συνιστά, όσον αφορά την Κοινότητα, πράξη των οργάνων της Κοινότητας, κατά την έννοια του άρθρου 177, πρώτη παράγραφος, στοιχείο β) »

ότι οι διατάξεις της συμφωνίας αποτελούν αναπόσπαστο μέρος, από τη στιγμή ενάρξεως της ισχύος της, της κοινοτικής έννομης τάξης »

ότι στο πλαίσιο αυτής της έννομης τάξης το Δικαστήριο είναι επομένως αρμόδιο να αποφαινεται με προδικαστικές αποφάσεις επί της ερμηνείας αυτής της συμφωνίας ».

10. Στις προτάσεις του που ανέπτυξε στην υπόθεση Bresciani⁴ σχετικά με τη σύμβαση του Yaoundé του 1963, η οποία αποτελούσε επίσης μικτή συμφωνία, ο γενικός εισαγγελέας Trabucchi, τονίζοντας ορισμένες « επιφυλάξεις » που προκάλεσε η απόφαση Haegeman « καθόσον η ερμηνεία, στο πλαίσιο της διαδικασίας εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, από το Δικαστήριο της συμβάσεως υπερβαίνει το πλαίσιο της ερμηνείας ή του ελέγχου του κύρους κοινοτικών πράξεων », θεώρησε εντούτοις ότι, προκειμένου για διεθνείς συμβάσεις που υπογράφει η Επιτροπή στο πλαίσιο του άρθρου 228 της Συνθήκης και οι οποίες δεσμεύουν επίσης κάθε κράτος μέλος, είναι αναγκαίο « να λαμβάνεται υπόψη, επικουρικώς, η σύμβαση, ... προκειμένου να συγκεκριμενοποιηθεί η κοινοτική υποχρέωση του κράτους που στηρίζεται στη Συνθήκη και καθορίζεται κατ' ουσία από τις συμβάσεις που

3 — Συμφωνία συνιστώσα σύμβαση μεταξύ της Ελλάδος και της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, που συνήφθη στις 9 Ιουλίου 1961, ΦΕΚ 1962, τόμος Α, αριθ. φύλλου 41.

4 — Υπόθεση 87/75, προαναφερθείσα.

δεσμεύουν την Κοινότητα». Πρόσθεσε δε ότι «ο καθορισμός της εκτάσεως μιας *κοινοτικής υποχρεώσεως* που υπέχει το κράτος αποτελεί πάντοτε *ζήτημα ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου*»⁵. Με την απόφαση που εκδώσατε κατόπιν αυτών των προτάσεων ερμηνεύσατε ορισμένες διατάξεις της προαναφερθείσας συμβάσεως, όχι χωρίς να τονίσετε

«ότι η σύμβαση (είχε) συναφθεί όχι μόνο επ' ονόματι των κρατών μελών, αλλά' επίσης και επ' ονόματι της Κοινότητας που, κατά συνέπεια, δεσμεύονται δυνάμει του άρθρου 228».

11. Η απόφασή σας Kupferberg δεν αφορούσε μικτή σύμβαση, αλλά οι μικτές συμβάσεις αναφέρθηκαν κατ' επανάληψη κατά τη διάρκεια της διαδικασίας. Αφού υπομνήσατε την εξουσία που έχει παρασχεθεί από τη Συνθήκη ΕΟΚ στα όργανα να συνάπτουν συμβάσεις με τρίτες χώρες και διεθνείς οργανισμούς, καθώς και τις διατάξεις του άρθρου 228, παράγραφος 2, δυνάμει του οποίου τα κράτη μέλη δεσμεύονται από αυτές τις συμφωνίες, όπως ακριβώς και τα όργανα, κρίνατε:

— ότι οι αναγκαίες διατάξεις για την εφαρμογή μιας συμφωνίας αυτού του τύπου «εξαρτώνται είτε από τα κοινοτικά όργανα είτε από τα κράτη μέλη, *ανάλογα με το στάδιο της εξέλιξής του κοινοτικού δικαίου στους τομείς που αφορούν οι διατάξεις της συμφωνίας*»⁶.

— ότι «τα κράτη μέλη εξασφαλίζοντας την τήρηση των υποχρεώσεων που πηγάζουν από συμφωνία που έχουν συνάψει τα κοινοτικά όργανα, εκπληρώνουν υποχρέωση που έχουν όχι μόνο έναντι του ενδιαφερομένου κράτους, *αλλά προπάντων και κυρίως έναντι της Κοινότητας*, η οποία έχει αναλάβει την ευθύνη για την καλή εκτέλεση της συμφωνίας»⁷.

— ότι, ενόψει του κοινοτικού χαρακτήρα αυτών των διατάξεων, τα αποτελέσματά τους δεν μπορούν να ποικίλλουν εντός της Κοινότητας «ανάλογα με το αν η εφαρμογή τους στην πράξη εναπόκειται στα κοινοτικά όργανα ή στα κράτη μέλη και, στην τελευταία αυτή περίπτωση», ανάλογα με τις εθνικές διατάξεις κάθε κράτους μέλους, «εναπόκειται, επομένως, στο Δικαστήριο, στα πλαίσια της αρμοδιότητάς του για την ερμηνεία των διατάξεων των συμφωνιών, να εξασφαλίσει την *ομοιόμορφη εφαρμογή* τους σε όλη την Κοινότητα»⁸.

12. Η νομολογία σας είναι πολύ σαφής ως προς τον κοινοτικό χαρακτήρα της υποχρεώσεως που επιβάλλεται στα κράτη μέλη να τηρούν τις διεθνείς συμφωνίες που συνάπτει η Κοινότητα και ως προς την αποστολή που έχει το Δικαστήριο *στα πλαίσια της αρμοδιότητάς του* για την ερμηνεία των διατάξεων αυτών των συμφωνιών προκειμένου να εξασφαλιστεί η ομοιόμορφη εφαρμογή τους. Δεν καθορίζει, όμως, κριτήρια αρμοδιότητας, ούτε αποκλείει ρητά το ενδεχόμενο μια διάταξη, που τέθηκε στη μικτή συμφωνία, να μπορεί, από την ίδια της τη φύση ή βάσει ρητής επιφυλάξεως που περιελήφθη στη συμφωνία, να μην εμπίπτει στην ερμηνευτική σας αρμοδιότητα.

13. Εν προκειμένω, η λύση του προβλήματος της αρμοδιότητάς σας δεν νομίζω ότι χρειάζεται εντούτοις την ανάπτυξη μιας γενικής θεωρίας ως προς το θέμα αυτό. Βεβαίως, μια τέτοια θεωρία θα ήταν χρήσιμη. Οι πράξεις για τις οποίες πρόκειται, είναι συμβατικής φύσεως. Τα συμβαλλόμενα μέρη θα μπορούσαν, επομένως, να περιλάβουν σ' αυτές ρήτρες αποκλειστικά διμερούς χαρακτήρα σχετικά με τα θέματα, στο πλαίσιο των σχέσεων που συνδέουν κράτος μέλος με τρίτο κράτος, που διαφεύγουν του πεδίου εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου. Ο εξελικτικός χαρακτήρας του

5 — Υπογράμμιση δική μου.

6 — Σκέψη 12, υπογράμμιση δική μου.

7 — Σκέψη 13, υπογράμμιση δική μου.

8 — Σκέψη 14, υπογράμμιση δική μου.

διαμοιρασμού των αρμοδιοτήτων μεταξύ της Κοινότητας και των κρατών μελών συνιστά, εξάλλου, πρόσθετο παράγοντα περιπλοκής ενόψει της μικτής μορφής της συμφωνίας. Η μορφή αυτή δίνει μερικές φορές λαβή για διατύπωση επικρίσεων, πρέπει όμως να αναγνωριστεί ότι κατέστησε δυνατή τη σύμβαση διεθνών συμβάσεων, οι οποίες, χωρίς αυτή, δύσκολα θα είχαν συναφθεί.

14. Εν προκειμένω πρέπει να τονιστεί ότι οι συγκεκριμένες διατάξεις περιέχονται σε συμφωνία συνδέσεως που στηρίζεται στη βούληση [των μερών] «να δημιουργήσουν όσο το δυνατό στενότερους δεσμούς μεταξύ του τουρκικού λαού και των λαών που έχουν ενωθεί στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας» με την προοπτική μεταγενέστερης ένταξης της Τουρκίας στην Κοινότητα. Οι διαπιστώσεις αυτές επιτρέπουν ήδη το χαρακτηρισμό αυτής της συμφωνίας, που συνήφθη βάσει του άρθρου 238, ως πράξεως που θεσπίστηκε από όργανα υπό την έννοια του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ. Όταν συνάπτεται μια τέτοια σύμβαση ενόψει εντάξεως, πρέπει κατ' ανάγκη να αναγνωρίζονται στην Κοινότητα οι πιο ευρείες εξουσίες συνάψεως διεθνών συμβάσεων, ώστε να καλύπτονται όλοι οι τομείς δραστηριοτήτων που αφορά το κοινοτικό σύμφωνο. Χωρίς να χρειάζεται να γίνει αναφορά στις σιωπηρές αρμοδιότητες που αναγνωρίσατε στην Κοινότητα με την απόφασή σας ΑΕΤΡ και με τη γνώμη σας 1/76⁹, το άρθρο 238 θεμελιώνει από μόνο

του ρητή και ειδική διεθνή αρμοδιότητα που πρέπει να ασκείται κατ' ακολουθία του επιδιωκόμενου στόχου και των κοινοτικών συμφερόντων. Δεν είναι δυνατό να νοείται η αρμοδιότητα αυτή κατά τρόπο συσταλτικό. Τόσο από την ερμηνευτική δήλωση περί της εννοίας "συμβαλλόμενα μέρη" ...» που περιέχεται στο παράρτημα Ι της αποφάσεως του Συμβουλίου της Κοινότητας, της 23ης Δεκεμβρίου 1963, περί συνάψεως της Συμφωνίας ΕΟΚ-Τουρκίας¹⁰, που παραπέμπει στις διατάξεις της Συνθήκης και στην εξέλιξη των αντιστοιχών αρμοδιοτήτων της Κοινότητας και των κρατών μελών, όσο και από τη νομολογία σας σχετικά με τη διεθνή αρμοδιότητα, συνάγεται ότι πρέπει να γίνει δεκτό ότι η διεθνής αρμοδιότητα της Κοινότητας πρέπει να νοείται ευρέως, λαμβάνοντας υπόψη τις εξελίξεις στον εν λόγω τομέα. Τονίζω, πάντως, το γεγονός ότι περιορίζω αυτή την ανάλυση μόνο στις συμφωνίες με προοπτική εντάξεως. Είναι πράγματι γνωστό ότι ακόμα και βάσει του άρθρου 238 ορισμένες συμφωνίες προκάλεσαν συζητήσεις ως προς την πραγματική τους φύση, δεδομένου ότι αυτά τα ίδια τα συμβαλλόμενα τρίτα κράτη αμφισβητούσαν την ιδιότητα του συνδεδεμένου¹¹, πράγμα που επιβάλλει πολύ μεγάλη φρόνηση κατά την ερμηνεία τους. Εφόσον όμως πρόκειται, ως προς συμφωνίες με προοπτική την ένταξη, να πραγματοποιηθεί προσέγγιση των οικονομικών και των ενόμων τάξεων, ώστε η κατάληξη να είναι, αν ο στόχος πραγματοποιηθεί, «πλήρης αποδοχή» από το τρίτο συνδεδεμένο κράτος των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη Συνθήκη περί ιδρύσεως της Κοινότητας¹², είναι αναγκαίο όλοι οι τομείς που θα αποτελέσουν καταρχήν το αντικείμενο αυτής της αποδοχής να καλύπτονται από τη συμφωνία υπό κοινοτικό πρίσμα και να μπορούν να ερμηνεύονται ενόψει της ενιαίας τους εφαρμογής. Στο επίκεντρο αυτής της αρμοδιότητας βρίσκονται αναμφισβήτητα οι αναγκαίες θεμελιώδεις ελευθερίες για την εγκαθίδρυση

⁹ — Απόφαση της 31ης Μαρτίου 1971 στην υπόθεση 22/70, Επιτροπή κατά Συμβουλίου Rec. 1971, σ. 263· γνώμη 1/76 της 26ης Απριλίου 1977, Rec. 1977, σ. 741.

¹⁰ — ΕΕ ειδ. έκδ. 11/001, σ. 49, παράρτημα Ι, σ. 62.

¹¹ — Flaesch-Mougin C.: «Les accords externes de la CEE. Essai d'une typologie», Thèse 1979, σ. 67.

¹² — Άρθρο 28 της Συμφωνίας της Άγκυρας.

της κοινής αγοράς, μεταξύ των οποίων η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων. Εν προκειμένω, οι συγκεκριμένες διατάξεις δεσμεύουν χωρίς διάκριση τα κράτη μέλη ως προς αυτό το σημείο. Εμπίπτουν ακόμα περισσότερο στο πεδίο της κοινοτικής αρμοδιότητας, καθόσον μπορούν να έχουν επίπτωση στην ελεύθερη ενδοκοινοτική ελευθερία των εργαζομένων υπηκόων της Κοινότητας.

15. Επομένως, οι εν λόγω διατάξεις, ελλείπει ρητής επιφυλάξεως αρμοδιότητας στη συμφωνία και ανεξάρτητα από τις αντίστοιχες εξουσίες ως προς την εφαρμογή τους, εμπίπτουν, τόσο λόγω της φύσεώς τους όσο και της εκτάσεως εφαρμογής τους, και ενόψει των αρχών που αναπτύχθηκαν με τη νομολογία σας, στην αρμοδιότητα ερμηνείας του Δικαστηρίου, προκειμένου ιδίως να διασφαλιστεί η ενιαία εφαρμογή τους. Η ανάλυση αυτή δεν νομίζω ότι μπορεί να αμφισβητηθεί λόγω της διατάξεως του άρθρου 25 της συμφωνίας που παρέχει αρμοδιότητα στο Συμβούλιο Συνδέσεως μόνο για την περίπτωση διακρατικών διαφορών σύμφωνα με μια διαδικασία που ήταν αναγκαίο να προβλεφθεί ρητώς, ώστε να διευθετούνται ενδεχόμενες διαφορές για τις οποίες το τρίτο κράτος δεν θα μπορούσε να προσφύγει στο Δικαστήριο.

II — Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

16. Παρόλο που κατά τη γραπτή διαδικασία προέκυψαν διαφορετικές απόψεις ως προς την αρμοδιότητα, σημειώθηκε εντούτοις, όπως επιβεβαιώθηκε κατά τη συνεδρίαση, απόλυτη σύμπτωση απόψεων ως προς το σε ποια κατεύθυνση πρέπει να αναζητηθεί η απάντηση που θα δοθεί στο παραπέμπον δικαστήριο. Σας προτάθηκε, κατ' ουσία, να αποφανθείτε ότι οι υπό κρίση διατάξεις δεν παράγουν κανένα άμεσο αποτέλεσμα. Λέω αμέσως ότι είναι επίσης και η δική μου πεποίθησή.

17. Από την έκδοση της αποφάσεώς σας Pabst και Richarz¹³ δεν υφίσταται καμία αμφιβολία ότι μια συμφωνία συνδέσεως μπορεί να παράγει άμεσο αποτέλεσμα. Κρινοντας κατά την προδικαστική διαδικασία επί μιας διατάξεως της Συμφωνίας των Αθηνών του 1961, αποφανθήκατε, ενόψει ιδίως του αντικειμένου και της φύσεως αυτής της συμφωνίας, ότι η εν λόγω διάταξη περιέχει « μία σαφή και ρητή υποχρέωση, η εκτέλεση και τα αποτελέσματα της οποίας δεν εξαρτώνται από την έκδοση άλλης μεταγενεστέρως πράξεως ».

18. Από τη νομολογία σας¹⁴ συνάγεται κατά γενικότερο τρόπο ότι για να δεχθείτε ότι η διεθνής συμφωνία παράγει άμεσο αποτέλεσμα ερευνάτε, όπως και για την εφαρμογή των κοινοτικών κανόνων *stricto sensu*, τα χαρακτηριστικά στοιχεία της εφαρμοστέας διατάξεως. Όμως, ενώ στο κοινοτικό δίκαιο η θέληση των συμβαλλομένων μερών να παράσχουν με τις Συνθήκες δικαιώματα θεωρείται ήδη ως ανέκαθεν δεδομένη, δεδομένου ότι η άμεση εφαρμογή εξαρτάται αποκλειστικά από το συγκεκριμένο και πλήρη χαρακτήρα του εφαρμοστέου κανόνα, παρόμοια πρόθεση δεν μπορεί να τεκμαίρεται ως προς την εφαρμογή διεθνούς συμφωνίας¹⁵. Έτσι, σε μια τέτοια περίπτωση, αρχίζετε ελέγχοντας αν η « φύση » και « η οικονομία της συμφωνίας » αποτελούν εμπόδιο στην άμεση εφαρμογή μιας από αυτές τις διατάξεις. Για να δώσετε, στη συνέχεια, απάντηση στο ερώτημα « αν μια τέτοια διάταξη είναι ανεπιφύλακτη και επαρκώς σαφής για να έχει άμεσο αποτέλεσμα » θεωρήσατε ότι πρέπει καταρχάς να αναλυθεί « υπό το φως τόσο του αντικειμένου του σκοπού της συμφω-

13 — Απόφαση της 29ης Απριλίου 1982 στην υπόθεση 17/81, στην Συλλογή 1982, σ. 1331.

14 — Μεταξύ άλλων, υποθέσεις 87/75, Bresciani, και 104/81, Kupferberg, προαναφερθείσες.

15 — Βλέπε Ταγαρά Χ. Ν.: « L'effet direct des accords internationaux de la Communauté », Cahiers de droit européen, 1984, αριθ. 1 και 2, σ. 15, ιδίως σ. 24 και επ.

νίας αυτής όσο και του όλου περιεχομένου της»¹⁶.

Το άρθρο 7 της συμφωνίας, που περιέχεται στον τίτλο I ο οποίος διατυπώνει « τις αρχές », έχει την ακόλουθη διατύπωση:

19. Λαμβάνοντας υπόψη την προαναφερθείσα απόφαση Pabst και Richarz πρέπει να προχωρήσω στην εξέταση των συνδυασμένων διατάξεων των άρθρων που απαριθμούνται στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα για να διαπιστωθεί αν, υπό τις προαναφερόμενες περιστάσεις, περιέχουν υποχρέωση standstill άμεσης εφαρμογής. Σε καταφατική περίπτωση θα πρέπει να ερευνηθεί αν, για να επαναλάβω τις λέξεις του δευτέρου ερωτήματος του παραπέμποντος δικαστηρίου, « η έννοια της ελεύθερης κυκλοφορίας υπό την έννοια της συμφωνίας συνδέσεως... καλύπτει επίσης την έλευση της οικογένειας ».

« Τα συμβαλλόμενα μέρη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα γενικά ή ειδικά μέτρα για να εξασφαλίσουν την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη συμφωνία.

Απέχουν από κάθε μέτρο που δύναται να θέσει σε κίνδυνο την επίτευξη των σκοπών της συμφωνίας. »

20. Υπενθυμίζω το κείμενο των υπό κρίση διατάξεων. Στο κεφάλαιο 3 του τίτλου II σχετικά με την « εφαρμογή της μεταβατικής φάσεως » της συμφωνίας, το άρθρο 12 ορίζει:

21. Αναλύω καταρχάς τα άρθρα 12 και 36 Π. Το άρθρο 12 τονίζει τη θέληση να πραγματοποιηθεί σταδιακά, κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου, η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, σύμφωνα με το πνεύμα των διατάξεων των άρθρων 48 έως 50 της Συνθήκης ΕΟΚ, το κείμενο των οποίων δεν επαναλαμβάνεται. Μπορεί ήδη να λεχθεί ότι οι εφαρμοστέοι εν προκειμένω κανόνες δεν ταυτίζονται κατ' ανάγκη με τους κανόνες που περιέχονται στα προαναφερθέντα άρθρα. Η παραπομπή στα άρθρα 48 έως 50 της Συνθήκης έχει απλώς ενδεικτικό χαρακτήρα. Κατά συνέπεια, δεν ανευρίσκεται στο άρθρο 12 καμία σαφής, ρητή και απαλλαγμένη αιρέσεων υποχρέωση. Η διάταξη αυτή, καθαρά προγραμματικού χαρακτήρα, δεν μπορεί επομένως να παράγει άμεσο αποτέλεσμα.

Το άρθρο 36 του πρόσθετου πρωτοκόλλου (εφεξής: το άρθρο 36 Π) ορίζει ότι

22. Το άρθρο 36 Π επιρρωννύει οπωσδήποτε αυτή την ανάλυση. Η δεύτερη παράγραφός του παρέχει, πράγματι, στο Συμβούλιο Συνδέσεως αποκλειστική αρμοδιότητα να αποφασίζει περί των « αναγκαίων διαδικασιών » για τη σταδιακή πραγματοποίηση των αρχών που διατυπώνονται με το άρθρο 12. Όμως, το όργανο αυτό που αποφασίζει με ομοφωνία¹⁷ δεν θέσπισε σχετικώς καμία διάταξη, εκτός από τις διατάξεις που αφορούν τους τούρκους εργαζόμενους που « ανήκουν στην κανονική αγορά εργασίας ενός κράτους μέλους » και « τους υπηκόους των κρατών μελών που ανήκουν στην κανονική αγορά εργασίας στην Τουρκία »¹⁸. Μόνο μέτρα που λαμβάνονται

« η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων μεταξύ των κρατών μελών της Κοινότητας και της Τουρκίας θα πραγματοποιηθεί σταδιακά, σύμφωνα με τις αρχές που διατυπώνονται στο άρθρο 12 της συμφωνίας συνδέσεως, μεταξύ της λήξεως του δωδέκατου και του εικοστού δεύτερου έτους μετά την έναρξη ισχύος της εν λόγω συμφωνίας.

Το Συμβούλιο Συνδέσεως θα αποφασίσει περί των αναγκαίων για το σκοπό αυτό διαδικασιών ».

17 — Άρθρο 23 της συμφωνίας.

18 — Απόφαση 1/80 του Συμβουλίου Συνδέσεως, της 19ης Σεπτεμβρίου 1980, άρθρο 6.

κατ' εφαρμογή του άρθρου 36 Π, δεύτερη παράγραφος, μπορούν να προσδώσουν συγκεκριμένο περιεχόμενο στη διάταξη του άρθρου 12.

23. Εφόσον, επομένως, το άρθρο 12 δεν μπορεί από μόνο του να δημιουργήσει δικαιώματα με ακριβές περιεχόμενο, δεν είναι δυνατό, ακόμη και μετά την επέλευση της ημερομηνίας που προβλέπεται για τη μεταβατική φάση — 30 Νοεμβρίου 1986 — να θεωρηθεί ότι, ελλείψει αναγκαίας διατάξεως του Συμβουλίου Συνδέσεως, μπορεί να συναχθεί από τη συμφωνία οποιαδήποτε υποχρεωτική ισχύς σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία. Η « πάροδος του χρόνου » για να επαναλάβω τη διατύπωση της Επιτροπής, δεν έχει εδώ νομική σημασία. Η σταδιακή πραγματοποίηση εξαρτάται από πολιτικές συμφωνίες που επιτυγχάνονται στο πλαίσιο του Συμβουλίου Συνδέσεως. Η έλλειψη παρομοίων διατάξεων εν προκειμένο, που φανερώνουν τη δυσκολία των συμβαλλομένων μερών να καταλήξουν σε συμφωνία, αποκλείει την εφαρμογή διατάξεων χωρίς σαφώς καθορισμένο περιεχόμενο. Κάθε άλλη λύση θα ήταν, εξάλλου, ασυμβίβαστη με τον συναινετικό χαρακτήρα μιας διεθνούς συμβάσεως και με τον εξελικτικό χαρακτήρα της πραγματοποιήσεως της συμφωνίας που περιέχει. Από αυτές τις διαπιστώσεις συνάγεται ότι τα άρθρα 12 και 36 Π δεν δημιουργούν δικαιώματα, αλλά καθορίζουν απλώς στόχους και τις κατάλληλες διαδικασίες για την πραγματοποίησή τους. Δικαιώματα δεν μπορούν να απορρέουν παρά από συγκεκριμένα μέτρα που θεσπίζονται σύμφωνα με « ειδικές διαδικασίες » κατά την έννοια του άρθρου 238 της Συνθήκης ΕΟΚ. Κατά συνέπεια, δεν μπορεί να συναχθεί κανένα άμεσο αποτέλεσμα από τις προαναφερθείσες διατάξεις της συμφωνίας που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία.

24. Από τα ανωτέρω μπορεί να συναχθεί μια άλλη συνέπεια. Αν υποτεθεί ότι το άρθρο 7 της συμφωνίας μπορεί να συνιστά ρήτρα standstill, δύσκολα μπορεί να θεωρηθεί ότι η ρήτρα αυτή παράγει αποτελέσματα ως προς την ελεύθερη κυκλοφορία το περιεχόμενο της οποίας δεν

μπορεί να προσδιοριστεί σε συγκεκριμένη ημερομηνία. Η σημασία που της αποδίδει το παραπέμπον δικαστήριο οφείλεται στο γεγονός ότι θεωρεί ότι η συμφωνία έχει σαν ουσιαστικό στόχο την πραγματοποίηση της ελεύθερης κυκλοφορίας. Όμως, οι διατάξεις που αφιερώνονται σ' αυτή αποτελούν μέρος από « άλλες διατάξεις οικονομικού χαρακτήρος » που αποβλέπουν στην πραγματοποίηση των στόχων που καθορίζονται κατά γενικό τρόπο στο άρθρο 2 και, ως προς τη μεταβατική περίοδο, στο άρθρο 4 της συμφωνίας. Χωρίς να αποτελεί ειδικό κανόνα ως προς την έκταση εφαρμογής της, η αρχή του άρθρου 7 θεσπίζει μια γενική υποχρέωση σε βάρος των συμβαλλομένων μερών που δεν μπορεί να παράγει αποτελέσματα παρά σε συνδυασμό με άλλες διατάξεις.

25. Η ομοιότητά της με το άρθρο 5, παράγραφος 2 της Συνθήκης, που τονίζεται από την Επιτροπή και τη γερμανική κυβέρνηση, επιβάλλει σύγκριση με τους κανόνες που έχετε διατυπώσει ως προς την εφαρμογή αυτής της τελευταίας διατάξεως. Από τη νομολογία σας συνάγεται ότι το άρθρο 5, παράγραφος 2, δεν μπορεί να παράγει ορισμένα αποτελέσματα παρά μόνο όταν υφίστανται και άλλα στοιχεία συγκεκριμενοποιήσεως που να καθιστούν δυνατό τον καθορισμό των μέτρων που δεν μπορούν να γίνουν, ακόμα και αν, σε ορισμένες περιπτώσεις, δεν πρόκειται παρά για την ύπαρξη « νομικών στοιχείων... αποσπασματικών » ή απλών προτάσεων ή προσκαίρων μετρων, που αποτελούν όμως « το σημείο αφετηρίας για εναρμονισμένη κοινοτική δράση »¹⁹. Σε περιπτώσεις όπως η προκειμένη δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι ισχύει αυτή η διαπίστωση, δεδομένου ότι το σύστημα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων που απορρέει από τη Συμφωνία της Άγκυρας απομένει να καθορισθεί.

26. Η σύγκριση των διατάξεων που έχουν θεσπιστεί εν προκειμένο, αφενός για την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, αφετέρου

19 — Απόφαση της 5ης Μαΐου 1981 στην υπόθεση 804/79, Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου, Συλλογή 1981, σ. 1045, σκέψεις 23 και 28.

για την ελευθερία εγκαταστάσεως και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, που αποτελούν αντικείμενο αντιστοίχως των άρθρων 13 και 14 της συμφωνίας, επιρρωννύουν αυτή την ανάλυση. Κατά το γράμμα αυτών των δύο άρθρων, τα συμβαλλόμενα μέρη « συμφωνούν να εμπνέονται » ομοίως από τα αντίστοιχα άρθρα της Συνθήκης « για την κατάργηση μεταξύ τους των περιορισμών » στις εν λόγω ελευθερίες. Ενώ όμως το άρθρο 36 Π έχει την προαναφερθείσα διατύπωση, το άρθρο 41 του ίδιου πρωτοκόλλου προβλέπει ρητά στην παράγραφο 1 μια ρήτρα standstill, κατά την οποία

« τα συμβαλλόμενα μέρη δεν επιβάλλουν μεταξύ τους νέους περιορισμούς στην ελευθερία εγκαταστάσεως και στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών ».

Βεβαίως, πρέπει να γίνεται προσεκτική χρήση του συλλογισμού εξ αντιδιαστολής. Επίσης, προκειμένου να αποδοθούν στη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 7 αποτελέσματα standstill, πρέπει αυτή να μπορεί να εφαρμοστεί σε μια υποχρέωση με σαφώς καθορισμένα όρια, πράγμα που, όπως είπα, δεν συμβαίνει ως προς τις διατάξεις των προαναφερθέντων άρθρων 12 και 36 Π.

27. Στο δεύτερο ερώτημα, σχετικά με την έλευση της οικογένειας, δεν χρειάζεται επομένως να δοθεί ειδική απάντηση. Θα αφιερώσω όμως στο ερώτημα αυτό ορισμένες παρατηρήσεις για την περίπτωση που θα θεωρούσατε αναγκαίο να διαφωτίσετε το παραπέμπον δικαστήριο ως προς αυτό το σημείο. Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι δεν πρόκειται εδώ γι' αυτή καθ αυτή την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, αλλά για την έλευση της οικογένειας που τη διευκολύνει. Όπως αναφέρθηκε κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, το δικαίωμα ελεύσεως των οικογενειών των

εργαζομένων υπηκόων της Κοινότητας ρυθμίστηκε με ρητή διάταξη, με το άρθρο 10 του κανονισμού 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας²⁰. Ελλείψει ανάλογης διατάξεως στη συμφωνία ή διατάξεως που να θεσπίστηκε κατ' εφαρμογή της από το Συμβούλιο Συνδέσεως, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι παρέχεται σιωπηρώς ένα τέτοιο δικαίωμα. Ακόμη και στο πλαίσιο των επιταγών του άρθρου 8 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου τονίστηκε κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ότι το Δικαστήριο του Στρασβούργου έκρινε, στην υπόθεση Abdulaziz²¹, κατά γενικό τρόπο, ότι τα κράτη δεν υποχρεούνται δυνάμει αυτής της διατάξεως να δέχονται στο έδαφός τους την εγκατάσταση συζύγων που δεν είναι υπήκοοί τους. Παρόλο που η έλευση της οικογένειας αποτελεί σαφώς αναγκαίο στοιχείο για την πραγματοποίηση της εφαρμογής της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, δεν συνιστά δικαίωμα παρά μόνο μετά την εφαρμογή της ελευθερίας που προϋποθέτει και μετά από θέσπιση ειδικής σχετικής διατάξεως. Σε μια συμφωνία όπου κάθε ενέργεια ως προς αυτό το σημείο είναι σταδιακή και προοδευτική, εναπόκειται στο αρμόδιο όργανο να αποφασίσει σε ποιο χρονικό σημείο και υπό ποιες προϋποθέσεις πρέπει να πραγματοποιηθεί αυτός ο στόχος.

28. Το παραπέμπον δικαστήριο διερωτάται προφανώς ως προς τις συνέπειες που θα μπορούσαν να προκύψουν από το γεγονός ότι εν προκειμένω η προσφεύγουσα στην κύρια δίκη είναι η σύζυγος τούρκου εργαζομένου « νομίμως εγκατεστημένου » σε μια χώρα της Κοινότητας. Πρέπει εδώ να επανέλθουμε στην απόφαση 1/80 του Συμβουλίου Συνδέσεως. Η απόφαση αυτή, στο άρθρο 7, αναφέρεται στα μέλη της οικογένειας του τούρκου εργαζομένου που εργάζεται κανονικά στο κράτος

20 — ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 33.

21 — Απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου της 28ης Μαΐου 1985, σειρά Α, αριθ. 95.

μέλος « στα οποία επιτράπηκε να εγκατασταθούν με αυτόν ». Το άρθρο 13 της ίδιας αποφάσεως περιέχει μια ρήτρα standstill που ορίζει ότι

« τα κράτη μέλη της Κοινότητας και η Τουρκία δεν μπορούν να θεσπίσουν νέους περιορισμούς σχετικά με τις προϋποθέσεις προσβάσεως στην απασχόληση των εργαζομένων και των μελών των οικογενειών τους που βρίσκονται νομίμως στο έδαφός τους,

αντιστοίχως, όσον αφορά τη διαμονή και την απασχόληση ».

Αυτή η ρήτρα αναφέρεται στην πρόσβαση στην απασχόληση και όχι στην έλευση της οικογένειας. Εξαρτά τη διαμονή των μελών της οικογένειας από άδεια που χορηγείται από τις αρμόδιες αρχές των κρατών μερών στη συμφωνία. Δεν μπορεί, επομένως, να ερμηνευτεί υπό την έννοια ότι καλύπτει δικαίωμα ελεύσεως της οικογένειας όπως αυτό που προβλέπεται από τον κανονισμό 1612/68.

III — Πρόταση

29. Σας προτείνω, επομένως, να αποφανθείτε ότι:

Ενόψει των μέτρων που έχουν μέχρι τώρα θεσπιστεί για την εφαρμογή τους, οι συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 12 της συμφωνίας συνδέσεως, της 12ης Σεπτεμβρίου 1963, μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και της Τουρκίας και 36 του πρόσθετου πρωτοκόλλου, της 23ης Νοεμβρίου 1970, σε συνδυασμό με τις διατάξεις του άρθρου 7 της προαναφερθείσας συμφωνίας, δεν επιβάλλουν σε βάρος των κρατών μελών οποιαδήποτε απαγόρευση, απευθείας εφαρμοστέα στην εσωτερική τους έννομη τάξη, να θεσπίζουν νέους περιορισμούς στην έλευση των οικογενειών των τούρκων εργαζομένων που απασχολούνται κανονικά σ' αυτά τα κράτη.